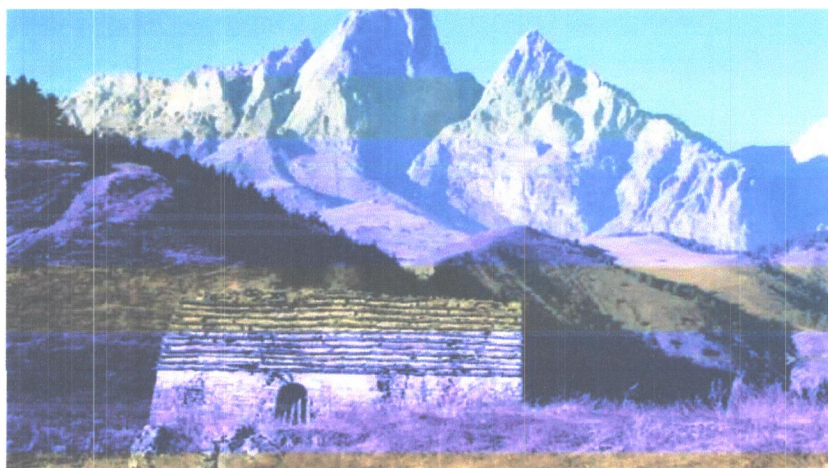

РЕСПУБЛИКАНСКИЙ КОНКУРС СОЧИНЕНИЙ

«СА БЕЗА НАЪНА МОТТ»

СОЧИНЕНИЯ

НАЪНА МОТТ – КЪАМАН ГАН

Ученицы 10 «А» класса
ГБОУ «СОШ №5 с.п.Новый Редант»
Гулиевой Хяди Корейшовны
Руководитель:
Галаева Зарем Османовна

*Вай маьрша дахалда гIалгIай мотт бувцаш,
Вай гIоза дахалда гIалгIай яхь делаш,
Иразе яхийла нана ГIалгIайче,
Кортамукъа яхийла нана ГIалгIайче.*

Вышегуров М.

Даьхе...

Массадолча къаман ши-ший Даьхе еннай вай Дала. Цхьаккха саг хургвац Даьхе ца езаш. Массадолча мехканта юкъе хьайна беа, хозагIхета мохк «хьахаржа» сайга аьлча, вIалла уйла а ца ен хьахоржаргьяр аз вай нана ГIалгIайче – вай «наьначе».

Вай Даьй-Мохк ГIалгIайче дунен ялсмален чIегилг я!

Хозача Кавказе эггара хозагIа йолча моттиге улл из. «Кавказа дог да» оал цох. Вай наьна лоамашта юкъера хьаарабоал дунен йIовхал тела лир доага дошо малх. Цхьаккха Iалама хозне яц вай мехка йоацаш: лакха кура лоамаш, лоамех бухдувла шийла шовдаш, беркате хьунан, шоай зовне декарца вай ГIалгIайче хестаю хоза оалхазараш, оалхазарий тхьамада лоаман лаьча, шаьра аренаш, массагIа-массагIа да уж. Укхазе вена шийна бIарга ца дайча теша хала долаш, иззал хоза да вай мехка Iалам. Цох лаьца иштта язду гIалгIай поэта Льянов М.:

*Дала шийна ма хов хоза
Хьакхелла я ГIалгIайче.
Ялсмален тарам да из.
Лоаман маьрша нана да
Хоза, оIавхий да цун Iалам...*

Вай Iалам санна хоза а, моакхазе лоамаш санна чIоагIа а тешаме а, лоаман лаьчарчий санна кортамукъале езаш да гIалгIай къам.

Ше массадолча адама синош хьакхелла ваьлча Везача Дала аьннад йоах: «Эггара майрагIа дола къам хьаюстарадала», - гIалгIай хьаюстара баьннаб йоах. «Эггара камаьршагIа дола къам хьаюстарадала», аьлча а, гIалгIай хьаюстара баьннаб йоах. Иштта деза кхеллад вай къам цу Дала. ХIавта из иштта хиларга хьежжа бусулба а даьд вай Дала (АлхьамдулиллахI).

Х1аьта а тахкал 1а вай багахбувцам! Багахбувцамо 1а из кьоаргта уйла а еш бийшача гучадаргда хьона, вай кьам мел сакхетам болаш а мишта долаш а хьаденад. Мелла хала вахар хиларах царна хайнад дуненах дог ца дулаш хоза баха. Цар иллешца апаранца хестадаьд: денал, майрал, хьабкьал, кортамукьале, тешам, доттаг1ал, догц1енал иштта хоза, дика мел дар. Тахан вай йодача йо1о, халхар деча кагийча наха мара т1а ца дувхаду чокхеш, цар шоай кулгашца хьа а деш ловзарга, той долча массаболча кагийча наха а мехкараша а дувхадаьд. Тамаш ел говзал еций из!? Г1алани кхьдари-м дувца а дувцац.

Вай даьша кицашца хьийхаб вахара никъ, ховли-довзаленца 1омабаьб х1ама зе, тахка.

Къамаьл хьадувцаш санна лийкха апаран, халхар, зоахалолан, мел хиннад уж цар хьакьалах, деналах, хозалах цецвоахаш дола х1амаш.

Лоамаш цига даха къамаш техкаш болча эрсий 1илманхоша а яьхад: «Ма ч1оаг1а тамаш я из; ма ч1оаг1а культура йолан, кхетам болан да из вай акха лаьрх1а къам».

Иштта хоза мохк а дика къам а атта дитац: дукханешта дагадоал. дукха т1аг1ийртаб моастаг1ий дехъара а сехъара а вайгара мохк баккха. Дукха т1емаш леладаьд вай даьша, дукха денал гойтад.

Вай мехка-Россе 1аьдал доккхача хана, герзаца низаца тоавенна вола паччахьа инерал Деникин веннав вай Г1алг1айчен г1олла т1емаца чакхавала. Цхьабакьда ца1 санна кьей б1аьхей бекъа ца душ духьала оттаб г1алг1ай, шалтанца дег1ала а ухан. Цецдаьккхад дерриша дуне, шоай майралца, цхьоаг1онца цецваьккхав Деникин а.

1924 шера Г1алг1ай Автономни Республика яхан Зязиков Бийсолта Идрис паччахьа а волан хьакхеллай вай Республика. Бакьда дукха хиланзар из дегаг1оз: 1934 юха ах д1а а йоаккхаш нохчий мехках д1атехар.

1944 шера Вай Даьй мехка сийлахьа боккха т1ом латтача хана, цун т1ем т1а вай даьй х1аравар турпал х1ана вац, аьнна моастаг1чо духьала латан болча хана з1амигача мотт ца ховча берех т1ехьа «мехка моастаг1а» аьнна ц1и а тила мехкаг1а даьккхад са з1амига миска къам. Берий хьаштаца Сталина амарца.

Кхы а кхы а ихад са кьама Iаьржа денон. Ахильгов Микаила дег тIа
гIайгIа есса иштта язду:

*Iexайй ГIалгIайче
ВурийтIагIча шера.
Лоаца хилар паргIато.
Бала хилар шерра.*

*Iexайй ГIалгIайче,
Ткьа дийтIагIча шера.
ДIадаьккха йитар хьо
ДIайха дог керара.*

*XIалакъийр ГIалгIайче
Итт цу кхы даьтча...
Iцъа аьла висар хьоца
Висар цъа элча.*

*Iexайй ГIалгIайче
IцIаьккхаза, цIаьккхаза.
Хьаалал, хьо хьанний
Селлара даькьаза.*

Цхьабакъда эггара халагIа йолча хана а догтийша хиннаб вай даьй,
вай нана ГIалгIайченчухь вай гIоза дахарг хиларах. Из хьахьокх вай цIи
хезача Даьхен балаш лайна волча Осмиев С. Х. «Шуга лув со, наьна лоамаш»
яхача поэма тIарча дешашца:

*Iай хьежа матх санна,
Дог шийла сай догати.
Цу наьнах кьоастадаь
Из гIийла бо санна,
Маьлхара се волаш,
Эггара IаржагIа
Денача дийнахь а
Со тийша махиннав,
Ва кура са лоамаш,
Се шоана гIозваьнна
Гучаварг хиларах
Сатийша ма хиннав.*

Тахан дог делаш ираза наIараш йила, нах а хьогаш хоза тоасеннай вай
ГIалгIайче.

1992 шера 4 июне «Республика Ингушетия» аьнна цӀи а тилла юха метта оттаяь вай керда Даьхе. ХӀанз цу Везача Даьла кӀахетамца вай паччахьа а, байракх а, герб а йолан, бӀаьсти бай тӀа даьнна хоза зига санца тоалушйоагӀа вай ГӀалгӀайче.

Каст-каста урагӀа ук керда гӀишлош: школаш, больницаш, вахара цӀенош, почташ ишта кхыраш а. ХӀайийлай вӀалла вай мехка хургьяц метта лакхерча дешара заведенеш.

Беррига теркам тӀабахийтаб дешара а унахцӀенонна а. Нах могаш а хилча, дийша а хилча вай мохк кхы тӀа тоалургхилар да из.

Тахан, са нийсархой, вай декхарийла да иззал вайна терко еш йолча вай Даьхенна хьалашка дикка деша а унахцӀено лорае а, тӀаккха низ кхоачаргба вай ГӀалгӀайче тоача, лорача дакъа лаца.

Везий Воккхий волча вай Дала ший кӀахетамца кхы тӀа а тоайойла вай дошо ГӀалгӀайче, машар, ираз, аьттув, беркат, дика мел дар хилда. Дала даькъала долда вай къам, вай президент Зязиков М. М. ГӀоза яхийла са дошо ГӀалгӀайче!